

מראי מקומות - בבא מציעא ט"ו

(ד) אמר שמואל, בע"ח גובה את השבח - כ' הרא"ש (סי' ל"ח) דמה דבע"ח גובה את השבח ואינו משלם אפי' ההוצאות, היינו תקנה דרבנן, שלא תנעול דלת בפני לוויין, וכשם שאם הי' השדה אצל הלוח עצמו הי' המלוה גובה כל השבח ולא הי' צריך לשלם כלום להלוה, ה"ה בגובה המלוה מהלוקח כן.

וע"ע בחי' הר"ן דכ' דמה דיכול הבע"ח לגבות השבח, היינו דוקא היכא דכתיב "דאקני", דאל"כ הרי אין הלוח יכול לשעבד מה שעכשיו עדיין אינו בידו. ואף דיש להק' דלכאו' לעולם לא יהי' אותו שבח בידו, שהרי ביד הלוקח הוא, מ"מ כ' הר"ן דהוי "כאילו לוח ואח"כ קנה השבח שהשביח שמעון, דאדעתא למישקל ממוכר השביח וכו'", וכ' שם דיחלוקו הלוקח עם הבע"ח

בהשבח [ולכאו' מדברי הרא"ש לא משמע כן, דכ' דצריך להיות אצל הלוקח כמו שהי' אצל הלוח, ומשום תקנה, ומשמע דגובה כולו, וצ"ע בזה]. וע"ע בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מלוה י"ט), שהק' דאפי' אם אמרי' שיש הקנאה, דהלוקח מקנה השבח להמוכר (ועי"ז יכול המלוה לגבות השבח, שהרי כאילו הוא גובה מהלוה), הרי לכאו' הוא דבר שלא בא לעולם, ואיך שייך להקנות. ועוד, הרי מחוסר קנין [ולכאו' כוונתו בזה, שהרי המוכר אינו עושה מעשה קנין לקנות כלום מהלוקח]. ולכן הוא ביאר דעיקר התנאתם הוא שיהי' המוכר הבעלים על כל השבח כלפי גוביינא, וא"כ אי"צ לשום קנין על השבח, שהרי מיד הוא ברשות המוכר, ומעולם לא הי' ברשות לוקח [ומשמע דכוונתו שהוא שיוך בהקנין כלפי השבח, וצ"ע בזה]. וע' בנמוקי יוסף (ז. בדפיו) שכ' ע"פ סברא זו של הר"ן, דהוי כאילו קנה השבח שהשביח הלוקח, י"ל דהשבח שהשביח הלוקח לאחר מיתת המוכר, אין הבעל חוב יכול לגבות ממנה, שהרי אין שייך לומר דהמוכר זכה בו, כיון דכבר מת.

(ה) אי בבע"ח, קשיא רישא וסיפא - דהא שמואל אמר בע"ח גובה מן השבח, ומבואר דס"ל דאינו נותן כלום מן היציאות, ואילו בין ברישא ובין בסיפא של הברייתא מבואר דצריך עכ"פ ליתן היציאות. וע' ברי"ף (ח: מדפיו) שהביא שיש מי שאומר שלא סמכינן על תי' הגמ', שהוא דחוק, וסמכינן על

(א) מלוה על פה הוא, ומלוה על פה אינו גובה מנכנסים משועבדים - לכאו' יש לע', הרי גזילה הוי מלוה הכתובה בתורה, ולמ"ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, איך קורין לזה מלוה על פה. וכ' הסמ"ע (חו"מ שע"ב, ב') דאע"פ דמלוה הכתובה בתורה הוא, מ"מ אינו גובה אלא מנכסים בני

חורין, כיון שאין לו קול כמה הפסיד [אולם אינו מיושב כל הצורך, שהרי הסמ"ע דיבר על הפסד שהפסיד הגולן את הקרקע, ובשלמא למ"ד דחפר בה בורות שיחין ומערות, י"ל דהפסד זה אין לה קול, אבל למ"ד דנטולה מסיקין, הרי כ' הסמ"ע דגזילת הקרקע עצמה יש לה קול, וא"כ למה אינו יכול לגבות מנכסים משועבדים, וצ"ע].

(ב) כשעמד בדין - פרש"י, והעמדה בדין הוא כמלוה בשטר, כיון דאית לי' קלא. אולם ע' ברשב"א שהביא מה שהק' הרי"ף, דאם העמדה בדין כשטר דמיא, א"כ היכי נאמן לומר פרעתי לאחר העמדה בדין (כמבואר לקמן [טז:]), וכ' הרי"ף לחלק בין היכא דסירב והיכא דלא סירב. עוד הביא הרשב"א מהר"ח ור' אפרים דפירשו דמירי כאן דבאמת כ' שטר, וקמ"ל דשטר, אע"פ שנעשה שלא מדעת המתחייב, כשטר דמיא. וע"ע בקצות (ק"ט, א'), שהק' דכיון דכשעמד בדין מהני כיון דאית לי' קלא, למה צריך העמדה בדין, הרי ניזקין גרידא ג"כ אית בי' קלא, וכמ"ש "בב"ק (יד:), דלמ"ד שעבודא דאורייתא, גובה מנכסים משועבדים לניזקין, דאית להו קול, והרי רבא ס"ל דשעבודא דאורייתא, וא"כ מאי פריך עליה הכא, והניח בצ"ע.

(ג) כגון שיש לו קרקע - פרש"י, דכיון שיש לו קרקע שמגבהו להלוקח ולא מעות, לכן אינו נראה כריבית. וע"ע בריטב"א שכ' "דכיון שיש לו קרקע לגזלן ששעבד לאחריות השבח, הו"ל כאילו מכרו לו באותו שבח משעה ראשונה, ותו לא מחזי כריבית, ואפי' פרעו הגזלן במעות, הרי הוא כאילו חוזר ולוקחו מן הלוקח". ולכאו' משמע מרש"י דחולק על הריטב"א בזה, וס"ל דצריך להגבותו דוקא מקרקע.

יכול לסלקו בקרקע ושיעור שבח שעל גבו, ויהי' השאר יכולין' לישראל אצל הלוקח. ותי' ע"פ מש"כ הרא"ש הנ"ל, דמה דהשבח משועבד להבע"ח הוא משום תקנת חכמים, וא"כ י"ל דלא תקנו רבנן כן אלא היכא דהחוב הוא שיעור ארעא ושבח, אבל היכא דהחוב הוא שיעור ארעא לחודי', אז לא אלמוה לשעבודי'. וא"כ, אפי' אם הי' הבע"ח רוצה ליטלו לא יהי' יכול, ואינו נוטל אלא הארעא לחוד.

(ח) **רב אמר מעות יש לו שבח אין לו- ע' בנמוקי יוסף (ח: בדפיו) שהביא מח' ראשונים אם היכא דהכיר בה שאינה שלו ויש להגזלן קרקע או קנו מידו, האם בכה"ג שבח יש לו, משום דאז לא מחזי כרבית, או דמ"מ מחזי כרבית, דכיון דיודע שאינו שלו, ונותן לו המעות לפקדון, דומה טפי להלוואה (ואינו נראה כ"כ כמכר) ואסור. ומבואר עכ"פ מכל הראשונים שהביא דס"ל דמה שאין לו שבח הוא משום דמחזי כרבית, ולא מעיקר הדין. אולם ע' בשטמ"ק לעיל (יד:) בשם הראב"ד דכאן אינה הלוואה אלא פקדון, וא"כ מה איסור יש בזה. ומה ששבח אין לו, משמע דהיינו משום שלא קיבל עליו אחריות, וא"כ ממילא אין לו השבח. ונמצא דלדבריו מה שאין לו השבח הוא מעיקר הדין, ולא משום איסור צדדי דרבית.**

(ט) **המקדש את אחותו, רב אמר מעות חוזרין, ושמאל אמר מעות מתנה- ע' בהמקנה בקידושין (מו:) דצידד דאולי רב ושמאל נח' לטעמייהו, דכ"ע מודו דרובא דאינשי נותנים לשם פקדון, וס"ל לרב ס"ל דכיון דרובא דאינשי לפקדון יהבי, ממילא יכול לגבותה ממנה, דהולכין בממון אחר הרוב. אבל שמואל ס"ל, דכיון דאיכא מיעוטא דנותנים לשם מתנה, א"כ א"א להוציא ממנה, משום דאין הולכין בממון אחר הרוב.**

(י) **ונימא לה לשום פקדון, סבר לא מקבלה מיני- יש לע', אם כוונתו משום שלא תרצה לקבל אחריות, א"כ מה מועיל ליתן לה לשם קידושין, הרי היא חושבת שהוא קידושין ואינה פקדון, ולכן אינה מקבלת אחריות על עצמה. וע' בהערות להגרי"ש בקידושין (מו:)**

פשטות הבריייתא, דס"ל דנוטל היציאה, דלמה גרע מכל יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, דאף דאינו נוטל השבח, אבל עכ"פ נוטל שיעור הוצאות. וע"ז תי' הרי"ף דלעולם כאן אינו נוטל היציאות, ואינו דומה ליורד, דשאני יורד, שהוא יורד על דעת ליקח שכרו ממרא דארעא. אבל הלוקח, כי משבח בממוני' ובגופי', לאו אדעתא דשקיל אגרא מבע"ח קעביד, אלא אדעתא דאי שקיל הבע"ח מיני', יהי' הוא הדר עלי' דמוכר ותובע ממנו, ולכן אינו יכול לגבות מהב"ח.

(ו) **הא דמסיק ב' שיעור ארעא ושבחא, הא דלא מסיק ב' אלא כשיעור ארעא, דיהב לי' שבחי' ומסלק לי'- הק' תוס', אם אין החוב אלא כשיעור ארעא, איך נוטל הב"ח גם השבח שהוא יתר על היציאה. וכ' דאה"נ, הי' יכול לגמ' להק' כן, ולמסקנא, דמעמידין הבריייתא באפותיקי, א"ש, דאע"פ שלא מסיק ב' אלא כשיעור ארעא, נותן לו היציאה ללוקח, והשבח שהוא יתר על היציאה לוקח בחנם, כדין יורד לתוך שדה חבירו [דהיינו, כיון שהוא אפותיקי, א"כ נחשב כשדהו, ושפיר נוטל השבח, חוץ משיעור יציאות]. אבל רש"י נשמר מקו' זו, דכ' דבאמת אין הבע"ח גובה אלא כשיעור הלוואתו, ומה דנקט שיעור יציאה, הוא ללמד להיפוך, דהיכא דהיציאה יתר מהשבח, אין לו אלא יציאה שיעור שבח. ומה דאי' בבריייתא דנוטל הבע"ח את השבח, ביאר הרמב"ן בדעת רש"י דהיינו דמיירי דההלוואה הי' שיעור של השדה עם השבח דממילא, והלוקח נוטל לעצמו השבח שהוא יותר מזה, דבציור זה היינו שבח דבא מחמת ההוצאה. אך מ"מ הק' הרמב"ן על רש"י, דמ"ש דנקט בל' הבריייתא שבח ויציאה, הרי אי"ז הקובע בכלל, אטו משום סיפא תני טעותא ברישא. וע"ש עוד מה שהק', ומשמע דמפרש הסוגיא כתוס', ע"ש.**

(ז) **הניחא למ"ד אי אית לי' זוזי ללוקח לא מצי מסליק לי' לב"ח, שפיר- הק' הקצות (קט"ו, ד'), ומי ניחא למ"ד דלא מצי לסלק לי' בזוזי, הרי מה דלא מצי לסלק לי' בזוזי, היינו משום דעיקר שעבודו חל על קרקע ולא על זוזי. וא"כ, הא אפי' אם לא מצי לסלק לי' בזוזי, הרי יכול לסלקו בקרקע, וא"כ, למה אינו**

שכ' שיש להסתפק בחיוב שמירה דידה, האם היא באמת חושבת שומרת על הדמים או לא, דלכאו' מסברא י"ל דאינה שומרת, שהרי לא קיבלה לשם קידושין. אולם כ' דלכאו' יש להוכיח להיפוך, דבאמת יש חיוב שמירה, דאם הי' מסירת הדמים כאן בלא אחריות שומר, א"כ למה לא תקבל לשם פקדון בלא אחריות, אע"כ דודאי קיבלה בדין אחריות, ואף דקיבלה לשם קידושין, מ"מ כמו שהוא יודע שאין קידושין תופסין באחותו, ה"נ היא יודעת, ואעפ"כ קיבלתו לשם פקדון ועם אחריות, וגם הוא יודע שהיא יודעת [אולם א"כ לכאו' ק', מה הרויח במה שאמר לה לקבל לשם קידושין, וצ"ע].

(א) מה מכר ראשון לשני, כל זכות שתבא לידו-
תמה הריטב"א, מה שייך מכירה בזה, הא דבר שלא בא לעולם הוא, דבשעת המכר לא מכר כלום, שהרי לא הי' שלו. וע"ש שכ' להוכיח דאין לומר דסוגיין אתי אליבא דר"מ דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולכן כ' דלעולם רבנן הוא, והלשון דמה מכר ראשון וכו' לאו דוקא, אלא לומר דודאי דעת המוכר כשחזר ולקחה שיזכה בה לוקח שלו, שכן גמר בדעתו בשעה שמכרה. וע"ע בנתיבות (ס', י"א) שכ' דמשמע מכל הסוגיא דהמכר בין הלוקח והגוזלן מכר הוא, וכל זמן שאין הנגזל בא ולוקח השדה מהלוקח, אין הגוזלן או הלוקח יכולין לחזור מן המכר (וכן הביא מהבעל התרומות). ואף דקרקע אינה נגזלת, היינו שלא נקנה לו ביאוש ושינוי רשות, אבל אם עשה בה חזקה וישב בה, שפיר נחשב גזול אצלו, ולכן יכול למוכרה.

(ב) מאי טעמא - פירכת הגמ' צ"ב, הרי כבר
אמרנו דטעם הדבר הוא משום מה מכר. וכ' הריטב"א (ע"פ דבריו הנ"ל), דשאלת הגמ' הוא למה יהי' דעת המוכר כן, דבשעה שמכר דעתו דכשלקחה יהי' להלוקח. והרשב"א פי' "כלומר, במה קנאה, דהא דבשלב"ל היא", וע"ז תי' הגמ' דניחא לי' לאיניש וכו', ופי' הרשב"א "ואנן סהדי דלאוקומה קמי לוקח קבעי לי', ונגזל על דעת לוקח מוכרה לו, ולו הוא מקנה אותה ע"י גזלן זה".